

За часів горбачовської «перебудови» з ініціативи нечисленної громади українських письменників, науковців, журналістів та діячів культури був заснований неприбутковий благодійний Фонд «Мартиролог України», який поставив собі за мету увічнити імена всіх синів і дочок нашого народу, що віддали своє життя за свободу і щастя рідного краю. Невдовзі авторський актив на основі вивчення сотень судово-слідчих справ з архіву колишнього КДБ створив і випустив у світ унікальний поминальний вітчизняних літераторів — жертв сталінського терору «З порогу смерті», котрий, за словами покійного патріарха українського красного письменства Олесь Гончара, став «Книгою великого народного болю, Книгою, що й до нащадків дійде як грізне свідчення, як прокляття сталініщині, як реквієм по незліченних людських жертвах, так немилосердно, так безвинно вигублених на очах цивілізованого ХХ віку».

Як неодноразово повідомляли засоби масової інформації, «Мартиролог України» нещодавно підготував і здав на виробництво скорбний афганський поминальний «Чорні тюльпани», який не має аналогу в світі. В цій переповненій людським горем і душевними муками Книзі не лише названі прізвища забраних кремлівськими бандократами в українських матерів синів-призовників, підступно кинутих у пеклище так званої «проголошеної війни в Афганістані» й вибитих у тамтешніх нагір'ях і долинах, але на 650-ти сторінках коротко повідані їхні трагічні біографії.

Немає сумніву, «Чорні тюльпани» стануть достойним пам'ятником на символічній братській могилі полеглих за чужі українському народові інтереси воїнів-афганців.

В численних листах до ініціатора заснування благодійного Фонду і керівника авторського колективу відомого письменника-документаліста Олекси Мусієнка читачі виявляють жвавий інтерес до діяльності децю загадкової громадської інституції «Мартиролог України», цікавляться, над вирішенням яких творчо-соціальних проблем зараз трудиться його авторська співдружність, чи порадує вона наше громадянство новими виданнями в недалекому майбутньому.

*Олекса Мусієнко,
Голова Координаційної ради
«Мартиролога України»
(Київ)*

ФУНДАЦІЯ «МАРТИРОЛОГ УКРАЇНИ»

З численних публікацій у періодиці інтелектуальному загалу відомо, що на сьогодні до друку підготовлений мартиролог українського письменства «Олтар скорботи». Тільки навряд чи цей творчий здобуток здатен порадувати когось із наших громадян. Адже об'єктом досліджень «Мартиролога України» були і залишаться невинні жертви окупаційних режимів, які впродовж століть «огнем і мечем» упокорювали нащадків гордих і волелюбних русичів. Що конкретно являє собою «Олтар скорботи?»

Напередодні проголошення незалежності України щойно заснованому тоді «Мартирологу України», незважаючи на неосягненні труднощі, пощастило ретельно вивчити судово-слідчі справи на той час уже реабілітованих (в більшості помертвоні!) літераторів республіки – жертв сталінського терору – і випустити в світ поминальний «З порогу смерті». В тому скорбному мартиролозі були вміщені лапідарні енциклопедичні есе про 153 репресованих українських Майстрів слова. Його автори прекрасно усвідомлювали, що та цифра аж ніяк не вичерпує всіх жертв тоталітаризму із середовища вітчизняного письменства, але постала проблема: як виявити всіх мучеників, котрі безслідно щезли в енкаведистських катівнях чи гулагах, а потім десятиліттями були замовчувані й безнадійно забуті?

Відомо ж, що поневолювачі України всіх часів і всіх мастей з параноїчною зятятістю замітали сліди своїх непростенних злочинів, прагнучи витруїти із свідомості прийдешніх поколінь українства найменші згадки про розгнузданий геноцид проти нашого народу. Особливим езуїтством уславилися сталінські душогуби, котрі ошалілим пропагандистським гіпнозом про грядущий комуністичний рай, горілчанам чадом та розджохкуваним соцзмаганням у справі самоїдства зятято одেбілювали суспільство, деформували його в напівтваринне скопище манкуртів. В історичний просвіток швидкоплинної хрущовської «відлиги» була

можливість хоча б конспективно скласти печальний синодик українського письменства, але всіляким там корнійчукам і стебунам, смульсонам і шамотам, які з повеління Кремля верховодили тоді в Спілці письменників та Інституті літератури АН УРСР, зовсім не боліли рани сплюндрованої національної духовності. Узурпувавши високочиновні крісла, вони ціною відступництва висиджували сталінські премії, почесні звання, депутатські мандати, талончики до спецкорит, місця в усіляких президіях і в такий спосіб щедро лили воду на млин відвічних винищувачів українського етносу.

Та з плином часу невблаганно трухлявіли й щербатіли шеренги adeptів сталінізму, а в пору хрущовської «відлиги» на історичну арену громовієм вихопилося покоління бунтівливих шестидесятників, що знаменувало собою початок нової доби в советському суспільстві. Не заплямовані кривавими злодіяннями співців «разума, чести и совести епохи», просякнуті до клітинного рівня ядуchoю пам'яттю батьків про нескінчені голодомори, тотальні сталінські терори, озброєні ґрунтовним знанням еволюції людської цивілізації, вони із зятятістю неофітів прагнули по-своєму бачити в приємках минувшини і глибинно усвідомити, «звідки пішла і споконвічно є на землі русичів вселенське горе-недоля». Саме ровесники і одnodумці творців «проміння землі», «лебедів материнства», «атомних прилюдів», «протуберанців серця» з повеління Всевишнього спонтанно склали ядро фундації свідомих громадян, які визнали кредом свого життя відродження національної пам'яті, виведення із забуття в безсмертя жертв сталінського терору. Тим паче, що після доленосного 1956 року, коли тодішній компартійний генсек Микита Хрущов вжахнув цивілізований світ своєю вбивчо-викривальною доповіддю на заключному закритому засіданні XX з'їзду КПРС про нечувані злодіяння сталінської бандократії, випала винятково сприятлива історична нагода.

В другій половині 50-х років на Україну з мільйоннопроклятого архіпелагу ГУЛАГ почали повертатися недомордовані сталінські зеки зі своїм неоціненним банком пам'яті і знань людоїдської Системи. Здавалося, сам Бог велів по живих слідах укласти печальний мартиролог українського письменства і опублікувати іменник жертв сталінського терору. Тільки в тодішнього забронзовілого керівництва СПУ не виявилось ні мудрості, ні мужності, ні елементарної порядності. Сприятливий момент було згаяно, а невдовзі за хрущовською «відлигою» сікнули «приморозки» постбільшовицької реставрації в гниристо-задушливе вісімнадцятиліття брежнєвського самодержавства, коли оклигуюче суспільство смертельно вразили метастази неосталінізму, про сплату морального боргу перед репресованими творцями вітчизняної науки і культури нічого було й думати. Сама згадка про більшовицькі злочини коштувала необачливцям вдачі Василя Стуса тривалих років ув'язнення в мордовських концтаборах чи дніпропетровських психушках. Навіть у пору горбачовської «перебудови» партократію сталінського гарту, що прорвалася з районної глибинки до

кремлівських кабінетів, кидало в сказ при одній згадці про фальсифіковані судові процеси, на яких чинилася брутальна розправа над талановитими письменниками, вченими, діячами культури України.

Становище відчутно змінилося з постановом у листопаді 1976 року Української групи сприяння виконанню Гельсінських угод, підписаних урядами провідних держав планети, в тому числі й СРСР. І, як мовиться, заворушилася пустеля, скресла ріка причаєного народного гніву. Відверто ігноруючи цеківські та кадебістські репресивні кулаки, волею широких кіл громадянства повсюди почали самочинно зорганізовуватися осередки «Пам'яті», «Меморіалу», «Спадщини», поштовими артеріями країни зануртували пружні потоки колективних скарг і протестів, викривальних свідчень і гнівних заяв, палких відозв і звернень до світової громадськості. Одне слово, Україну збурило масовий рух правозахисників.

Без перебільшення можна стверджувати, що в надвечір'я доби горбачовського базікання на велелюдних площах радянських міст ошатний особняк СПУ на Банковій у Києві перетворився в негласний штаб-епіцентр суспільного коловороту. І зовсім не випадково перетворився. За загальним визнанням, Спілка українських речників принесла на національний олтар скорботи чи не найщедріші жертви. Але які саме кількісно? Хто з майстрів слова поіменно був поглинутий ненаситним більшовицьким молохом?

Щоб дістати відповідь на ці запитання, секретаріат правління СПУ 17 квітня 1990 року сформував повноважну Комісію «Меморіал» (головою затверджений О.Мусієнко, а його заступниками – В.Маняк і П.Осадчук), до складу якої включив колишніх в'язнів советських концтаборів, відомих літераторів Анатолія Костенка, Григорія Кочура, Григорія Полянкера, Миколу Самійленка, Євгена Сверстюка. Саме зусиллями цієї нечисленної Комісії з допомогою спілчанського референта В.П.Павловської був складений первісний іменник репресованих і реабілітованих українських письменників, що сягнув 112 осіб. Та найголовніше – Комісія за короткий час згуртувала осередок обдарованих письменників, журналістів, науковців, громадських діячів, які не за ордени, не за дзвінкі гонорари чи державні премії, не за почесні звання чи депутатські мандати ладні були ризикувати не лише власною кар'єрою, але й волею заради увічнення пам'яті полеглих борців за незалежність Батьківщини. Хто ж вони, користуючись відомим літературознавчим терміном, оті «перші хоробрі»? Це відомі сьогодні вчені В.Брюховецький, М.Наєнко, Ф.Погребенник, В.Мельник (нині покійний), Л.Бойко, Ю.Ковалів; письменники Григорій Полянкер (нині покійний), Юрій Хорунжий, Олег Микитенко; журналісти Іван Ільєнко (нині покійний), Микола Сорока, Олександр Мукомела, Олена Никанорова та інші.

Такою була преамбула на нелегкому шляху реалізації святого задуму – створення поминальника вимордуваних сталінщиною письменників України. Проблемою з проблем для авторського колективу виявилася цілковита відсутність документальної бази для написання енциклопедично вивірених

есе про репресованих літераторів. Вивчення нечисленних мартирологів, здійснених у зарубіжжі українською діаспорою, однозначно переконувало: укладання «розстріляної музи» чи «розстріляного відродження» з пам'яті (навіть колективної пам'яті) – справа невдячна. Адже траплялося, що в деяких виданнях до жертв сталінізму зараховувалися вельми одіозні постаті. Тому висновок напрашувався сам собою: єдино можливим фундаментом майбутньої Книги національної печалі мають стати судово-слідчі справи жертв сталінських репресій! Тільки як досягнути до тих архівних справ, які зберігалися в спецхранах КДБ із зловісним грифом «Совершенно секретно»?

Для «Меморіалу» СПУ не лишалося іншого виходу, як звернутися з відповідним клопотанням у Комітет державної безпеки. Тому в кінці травня 1990 року на адресу голови КДБ УРСР був направлений офіційний лист (разом із списком реабілітованих літераторів), лейтмотив якого становили запитання: чи можна вважати правомірним сучасне становище в Україні, коли в процесі демократизації і оновлення суспільства, поійменованого ЦК КПРС як «велика перестройка», від широкої громадськості утаємничуються судово-слідчі справи реабілітованих у судовому порядку невинно репресованих у лихоліття сталінізму? Чи не настав час допустити в архіви КДБ статечних дослідників для вивчення фальсифікованих справ нині реабілітованих (у більшості посмертно!) колишніх членів СПУ з метою підготовки до друку скорбної книги пам'яті під умовною назвою «Із забуття – в безсмертя...»?

Заради істини слід зазначити: в щасливу історичну годину постав на суспільній арені спілчанський «Меморіал». Весна дев'яностого була апогеєм горбачовської «перестройки», коли вперше після громадянської війни в СРСР глибинно сколихнулося застоєне соціальне болото, коли з високих кремлівських трибун народу дозволили бути вільним (звичайно ж, під керівництвом партії), коли почалося велике сум'яття умів і почуттів, ейфорія і переляк, надія і розпач, які невблаганно штовхали прогнилу імперію зла до розпаду, агонії, безславної кінчички. Та чи не найприкметнішою ознакою горбачовської «перестройки» було те, що на політичній авансцені СРСР з'явилися державні діячі нової формації з новим способом мислення. Саме до такої когорти перебудівних висуванців належав генерал-лейтенант Микола Михайлович Голушко. Обійнявши в травні 1987 року посаду голови Комітету держбезпеки УРСР, він, на відміну від деяких своїх похмурих попередників, досить скоро здобув імідж відкритого керівника, охоче спілкувався з журналістською братією, творчою інтелігенцією, трудовими колективами. Та навіть при найщирішому прагненні бути на висоті доби демократи і гласності генерал Голушко все ж не міг самовільно, без дозволу Луб'янки викласти перед авторським колективом спілчанського «Меморіалу» архіви свого специфічного відомства. Допомогла сприятлива суспільна ситуація.

Саме в цей час у Москві з ініціативи тамтешніх літераторів – колишнього політв'язня Анатолія Жигуліна, близького до дисидентських кіл Віталія Шенталинського та інших антисталіністів – після тривалої

тягомтини секретаріат Спілки письменників СРСР затвердив Всесоюзну комісію з літературної спадщини репресованих і загиблих письменників, звернувшись «к советским людям и зарубежной общественности с просьбой направлять рукописи, письма, воспоминания, документы, фотографии – все, связанное с жизнью и творчеством безвинно пострадавших писателей». І що характерно: очолити цю Комісію погодився сам голова правління СП СРСР, колишній бойовий армійський розвідник, удостоєний за ратні подвиги звання Героя Радянського Союзу, і колишній сталінський політ'язень, член ЦК КПРС Володимир Карпов. Ясна річ, перед такою постаттю легко відкривалися всі двері на Старій площі та Луб'янці, тому цілком закономірно, що В.Карпов дуже скоро знайшов покровителя очолюваної ним Комісії в особі архітектора горбачовської «перестройки», секретаря і члена політбюро ЦК КПРС О.М.Яковлєва. Можна було не сумніватися: раніше чи пізніше перед карповською Комісією неодмінно розчиняться двері спецхранів КДБ, а це означало... Це означало, що клопотання нашого «Меморіалу» буде вирішене позитивно.

Справді, в двадцятих числах червня потелефонував помічник голови КДБ УРСР і повідомив, що генерал Голушко дав письмовий дозвіл на ознайомлення з архівними матеріалами згідно з поданим списком реабілітованих літераторів України. А вже через тиждень дванадцять авторів-ентузіастів майбутнього письменницького мартиролога самозабутньо вчитувалися в моторошні рядки міцно прошнурованих і подвійно пронумерованих судово-слідчих справ. І так зранку до вечора, день крізь день. О, скільки відкриттів чекало на нас у тих злежаних папках!

Навіть елементарно не обізнаній з юриспруденцією людині не могло не впасти в вічі те, що майже всі протоколи допитів були неоковирно скомпоновані за одним примітивним трафаретом і являли собою щось на зразок практичних посібників кричущого порушення міжнародних правових норм для студентів юрфаку. Енкаведистські шерлокхолмси не утруднювали себе, як це належало, уточненням особи та біографічних даних арештованого, а, плюючи на освячений століттями принцип презумпції невинності, ставили в'язневі категоричну вимогу: «Следствие располагает неопровержимыми данными о вашей враждебности советской власти. Рассказывайте подробно о своей контрреволюционной деятельности». Хоча на що інше був здатен гореслідчий із освітою церковно-приходської школи, якому верховоди ГПУ-НКВД доручили вирішити, жити чи загинути в катівнях камери смерті Людині інтелектуального рівня, скажімо, поета-неокласика Миколи Зерова чи академіка Сергія Єфремова? А кого могли залишити байдужим каракулі підписів явно скаліченими руками з кров'яними відбитками пучок під кожною сторінкою протоколів допитів? Тільки в стінах КДБ автори спілчанського «Меморіалу» з усією безпощадністю усвідомили бездонний трагізм своїх гірких попередників, яким сталінські позасудові маруди типу всіляких «двійок», «трійок» та ОСО без будь-яких речових доказів і свідчень

очевидців, без прокурора і адвоката, досить часто навіть без присутності обвинуваченого, виносили заздалегідь запланований смертний вирок.

Особливий інтерес викликали власноручно писані приреченими на страту Майстрами слова протести проти енкаведистського свавілля прокурорам, заяви на адресу партійних і державних бонз і навіть «покаянні» листи верховному всесоюзному катові. Передчуваючи власну близьку кінчину, майже всі, кому щастило випросити в своїх мучителів папір і олівець, знаходили останню втіху в сповіді перед Історією. Скільки неоцінених відкриттів залишили вони на папері, як, наприклад, Михайло Яловий! Якщо б колись пощастило зібрати до купи всі оті передсмертні свідчення представників найрозстрільнішої в сталінському «раї» професії, то вийшов би грубезний том, який неодмінно вжахнув би світ. І епіграфом для того тому могли б послужити слова великомучениці Зінаїди Тулуб, адресовані 1955 року з в'язничної лікарні тодішньому голові Президії Верховної Ради СРСР Ворошилову: «З порогу смерті благаю вас: дайте хоч ковток свободи!..». До речі, саме цей зойк стерзаної душі, який умістив еверест невимовного болю, мольби і відчаю, і став за одностайною згодою авторів есе назвою книги-печалі.

Направивши на адресу голови Комітету держбезпеки УРСР іменник реабілітованих українських літераторів, я ніяк не міг позбутися висотуючого душу перестрашу: а чи збереглися в спецхранах архівні матеріали безвинно репресованих, чи не знищені вони сталінськими катами? Проте життєві реалії рішуче перекреслили всі тривоги і сумніви. Вивчаючи принесені нашими помічниками в погонах об'ємисті судово-слідчі справи (а переважна більшість рокованих на згин літераторів проходила по так званих групових процесах!), дослідники «Меморіалу» зробили справжнє відкриття – виявили ще чотири десятки літераторів України, безвинно репресованих у лихоліття сталінського терору. І що характерно: навіть фахівцям Інституту літератури з науковими званнями, не кажучи вже про широкий читацький загал, їхні імена майже нічого не говорили із непроглядного мороку забуття були видобуті, зокрема, Аврам Абчук, Кесар Андрійчук, Степан Бен, Гордій Брасюк, Микола Булатович, Юхим Гедзь, Михайло Дубовик, Володимир Зорін, Яків Кальницький, Марко Кожушний, Максим Лебідь, Іван Маловічко, Михайло Мороз, Анатолій Патяк, Люціана Піонтек, Лев Скрипник, Микола Скуба, Дмитро Чепурний, Віталій Чигирин, Володимир Штангей, Фелікс Якубовський та ще двадцять замордованих і забутих страждальців.

Але водночас із таким неоціненим набутком «Меморіал» спіткала й прикрість – отих куцих, неоковирно скремзаних судово-слідчих справ явно бракувало для написання повноцінних есе. Адже в безграмотних протоколах допитів часто не зазначалися найосновніші біографічні віхи заарештованого – точна дата й місце народження, соціальне походження, освітній ценз, формування світогляду, політична орієнтація, витoki літературної творчості, книжковий доробок тощо. Енкаведистських костоломів абсолютно не

цікавила особистість письменника, вони ревно виконували «спущений згори» план відстрілу контриків і з сатанинською оскаженілістю вибивали в приречених «царицю доказів» – зізнання в скоєнні вигаданих злочинів. Отож перед нами виникла необхідність розширити сферу пошуків в державних і відомчих архівах, літературних музеях, спецфондах публічної бібліотеки Академії наук. А це зумовлювало залучення кваліфікованих фахівців, розширення авторського колективу і головне – час, час, час.

Все ж, незважаючи на різні труднощі, на кінець 1990 року первісний варіант мартиролога «З порога смерті» був укладений, відредагований і підготовлений до друку. Уважно прочитавши його, редактор «Літературної України» відомий прозаїк Борис Рогоза охоче надав шпальти часопису для оприлюднення унікального поминальника і впродовж восьми місяців із номера в номер уміщував есе із скорбного літопису українського письменства. Ота незнана доти за своїм обсягом і характером публікація «Літературної України» збурила вселенський суспільний інтерес до однієї з найтрагічніших сторінок вітчизняної історії. А коли 1991 року побачив світ поминальник «З порогу смерті», на адресу спілчанського «Меморіалу» хлинув потік листів-відгуків, в яких читачі з найвіддаленіших закутків республіки, з близького й далекого зарубіжжя підказували нам імена нагло убієнних у кривавому багновиську сталінщини українських літераторів, надсилали про них спогади і навіть їхні фотокартки. В такий спосіб ще було виявлено більше сотні репресованих у різний час і в різних місцях майстрів слова.

Здавалося, треба було б негайно готувати до видання повторний, набагато повніший випуск «З порогу смерті». На щастя, читачі своєчасно відкоригували цей намір. Вони поставили питання руба: чому в нашому поминальнику поименовані жертви сталінського терору, але не знайшлося місця, скажімо, десятиліття мордованому в казахських напівпустелях національному апостолові Тарасові Шевченку? Чи вбитому в час чернігівського повстання вождю боротьбистів новелісту Андрієві Заливчому? Чи розстріляним денікінцям Гнатові Михайличенкові та Василеві Чумаку? Чи розтерзаному чекістами поетові Грицькові Чупринці? Чи задушеній у газенвагені і викинутій на трупне звалище в Бабиному Яру гітлерівцями Олені Телізі? Чи замученому в брежнєвському карцері Василеві Стусу? Справді чому?

Створилася абсурдна ситуація ми увічнювали пам'ять репресованих сталінською опричиною народних речників і водночас нібито ігнорували жертви царських репресій, білого і червоного терорів, гітлерівського нашестя, хрущовської «відлиги» та брежнєвської маразматичної стагнації. Саме завдяки читачам «Літературної України» викристалізувалося рішення створити повний мартиролог українського письменства, в якому були б представлені всі великомученики нашого народу, репресовані за всіх тоталітарних режимів, що будь-коли вкайданювали Україну. На конкурсній

основі витворилася і його назва – «Олтар скорботи».

Автори «З порогу смерті» чітко усвідомлювали, який неосягнений обсяг роботи на них чекає, адже для написання есе на дві-три сторінки, як правило, доведеться студіювати томи й томи архівних матеріалів, проте ніхто не сумнівався, що за кілька років «Олтар скорботи» неодмінно буде створено. І все ж шашіль невдоволення точив сумління про безмірні жертви українського письменства спілчанський «Меморіал» повідає людству, а хто розповість про трагічну долю сотень вимордованих сталінщиною світочів науки і культури нашого народу. Опрацьовуючи архіви колишнього КДБ, ми ж раз по раз надібували на смертні вироки артистам, журналістам, композиторам, художникам, академікам, видатним вченим, народним умільцям, просвітянам, кооператорам, служителям церкви. В кожного з нас крижаніла душа, перехоплювало віддих од болю і гніву як могло цивілізоване людство допустити, що на його очах чиниться дикунське варварство по відношенню до одного з найдревніших і найчисельніших європейських етносів? Як ми дозволили духовно каструвати себе, денаціоналізувати, фізично винищувати мільйонами?..

Хоча все було ясніше ясного. Як засвідчує всесвітня історія, споконвіків кожен із завойовників прагнув щонайперше позбавити скорені народи їхніх поводитирів, умертвити почуття національної гордості й історичної пам'яті, прищепити комплекс неповноцінності й меншовартості, аби силоміць змусити їх примиритися. Із становищем під'яремних волів Московитські наїзники, окрім традиційних завойовницьких устремлінь, ще за життя Богдана Хмельницького, одразу ж після нещасливої Переяславської ради почали сукати аркан рабства для довірливих братів у Христі, денаціоналізувати їх, вироджувати в одєбіліле хахляцьке бидло. Закономірно, що всі російські царі і їхні більшовицькі наступники з такою сатанинською навіженістю винищували наших Апостолів Правди, котрі будили талановитим словом у душах «отих рабів німих» почуття самоповаги, усвідомлення господаря на отчій землі, розпорядника власної долі, а найстрашніше – кликали «громадою обух сталить», порвати кайдани і вражою, злою кров'ю волю окропити. Під шовіністичною сокирою гинули не десятки, а сотні бунтівників духу! На жаль, цивілізований світ лишився глухим і сліпим до трагедії українства. Хоча як він, заклопотаний власними проблемами, міг довідатися про наші відвічні біди, коли ми самі не спромоглися чітко й розбірливо сказати про них світу? Людство не сприймає недолугі хлипання та голосіння, воно може почути лише мову цифр і фактів! Отож саме життя ставило вимогу скласти переконливий звід цифр і фактів українського етноциду.

На черговому засіданні комісії СПУ «Меморіал» у грудні 1991 року всі присутні одноголосно висловилися за нагальну потребу створення три-томника «Олтар скорботи» (I-ий том – мартиролог українського письменства, II-ий том – мартиролог української культури, III-ий том – мартиролог української науки). Оскільки таке грандіозне завдання малочисельному

авторському колективу «З порогу смерті» непосильне, то вирішено було сформувати на громадських засадах благодійну неприбуткову фундацію суто пошуково-творчого характеру «Мартиролог України» республіканського масштабу. Ідею заснування такої добровільної структури, окрім спілчанського «Меморіалу», підтримали трудові колективи редакції газети «Літературна Україна», Інституту українознавства при Київському університеті імені Шевченка, Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України, Державного музею літератури України та інші.

На зібранні делегованих представників цих установ 26 грудня 1991 року було прийнято таку ухвалу «З метою відродження духовності народу України і його історичної самосвідомості, з метою відновлення суспільної справедливості по відношенню до жертв царського, білогвардійського, червоного, сталінського, гітлерівського та брежнєвського терорів заснувати добровільний громадський Фонд «Мартиролог України», основним завданням якого стало б виявлення й увічнення засобом публікації в книгах-мартирологах імен синів і дочок України, які віддали власне життя в ім'я свободи і щастя рідного народу».

З участю висококваліфікованих юристів повноважні представники засновників виробили і на своїх зборах затвердили Статут «Мартиролога України», який 31 березня 1992 року зареєструвало Міністерство юстиції України за № 224. Власне, з того моменту і починається офіційна історія цієї єдиної в своєму роді суспільної республіканської формації. Що ж зроблено за сім років існування «Мартирологом України»?

Враховуючи досвід творення поминальника «З порогу смерті», Координаційна рада фундації істотно вдосконалила методика пошукової роботи, розширила джерельну базу завдяки залученню приватних архівів і збірок документів. А найголовніше – поповнила авторський колектив авторитетними майстрами пера. Хто вони конкретно? Це – великомученики сталінських і брежнєвських концтаборів: львівська поетеса Галина Гордасевич, поет-харків'янин Василь Боровий, поет із Дрогобича Іван Гнатюк, київський публіцист Василь Овсієнко. Значно потужнішим зробили творчий потенціал «Мартиролога України» письменники Роман Качурівський, Василь Іванина, Степан Пушик, журналісти Вітольд Кирилюк, Сергій Козак, Іван Корнющенко, Іван Лисенко, науковці молодшої генерації, які досконало оволоділи інструментарієм пошуково-архівної майстерності, – Іван Дзира й Олександр Юренко. Саме завдяки зусиллям такого талановитого й працелюбного авторського активу на сьогодні вже підготовлені до друку унікальні Книги української печалі «Чорні тюльпани» (афганський мартиролог України), «Тернова ружа» (жіночий мартиролог України), «Олтар скорботи» (том 1-ий – мартиролог українського письменства). А це 367 персоналій вимордуваних літераторів! Наближається до завершення робота над двома іншими книгами три томника – мартирологом української науки і

мартирологом української культури. А попереду нас чекає на освоєння неосягнений трагічний айсберг розстріляної української просвіти, мартиролог малолітніх сталінських в'язнів – кинутих у спецтабори українських дітей так званих «ворогів народу»...

Що й казати вагомі творчі здобутки, грандіозні замисли! Але виникає закономірне запитання коли створені «Мартирологом України» скорбні книги пам'яті побачать світ і вдячні читачі матимуть змогу їх придбати?

Вагому відповідь може дати тільки український народ. Бо вже не раз на історичних перегонах він у найкритичніших, здавалося б, абсолютно безвихідних ситуаціях виявляв і винахідливість, і громадську свідомість, і жертвність. Хочеться вірити, що в нинішній кризовій прірві українство продемонструє притаманну йому мудрість і готовність сплатити моральний борг замученим провісникам свободи і незалежності рідного краю. Від імені авторів «Мартирологу України» можу з чистою совістю сказати, незважаючи на осоружне напівжебрацьке становище, ми чесно виконували й виконуємо свій священний обов'язок перед Богом і Народом сторозп'ятої України!

В десятках і десятках листів співвітчизники з подивом запитують що надихає творців мартирологічного серіалу поминальників на таку каторжну, безкорисливу працю?

Якщо казати коротко, то глибоке усвідомлення того, що ми щиро творимо Богоугодне діло. До речі, як це робили до нас кращі сини й дочки України. Хіба когось із свідомих українців може не вражати життєвий подвиг, скажімо, Бориса Грінченка? Скільки поколінь наших прадідів мріяло скласти словник української мови? Започатковували його ще Тарас Шевченко, Панько Куліш, Ганна Барвінок, Микола Костомаров, Матвій Номис, продовжили цю многотрудну працю В.Білозерський, П.Єфименко, М.Лисенко, А.Свидницький, І.Манжура, М.Драгоманов, В.Антонович, О.Кониський, І.Нечуй-Левицький, Панас Мирний, М.Старицький та багато інших. Нарешті 1895 року за цю справу взявся народний учитель Борис Грінченко. В умовах суперреакційної валуєвщини, в умовах дії Емського монаршого указу, за яким «украинского языка не было, нет и быть не может», цей великий син свого народу разом із дружиною Марією Загірною, незважаючи на чорносотенні переслідування й кричущі злидні, вершив довічний пам'ятник українству. За свідченням сучасників, «Грінченко більше працював, ніж жив». У грудні 1904 року «Словарь української мови» був готовий до друку. Проте Борисові Грінченку не пощастило дожити до його тріумфу. Але хіба від цього змалів його життєвий подвиг? Нашим найбільшим щастям було б, аби доля «Олтаря скорботи», «Тернової ружі», «Чорних тюльпанів» повторила долю грінченківського «Словаря». Хай навіть і після нас...